

ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

FACTORS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF ENTERPRISE ACTIVITIES IN THE MODERN ECONOMIC CONDITIONS

У статті розглянуто комплексну оцінку факторів, що впливають на економічну діяльність підприємства, зокрема шляхи отримання конкурентних переваг та підвищення ефективності використання ресурсів. Для досягнення цих цілей, важливою є належна управлінська система керівництва. Розглядаються зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на економічну ефективність діяльності підприємства. Зовнішні фактори можуть включати політичні, економічні, соціокультурні та технологічні аспекти. Внутрішні фактори, у свою чергу, охоплюють елементи, що контролюються підприємством, такі як управління, персонал, фінанси, виробництво та маркетинг. Стаття підкреслює, що одним з головних завдань підприємницької діяльності є отримання чистого прибутку. Це стимулює підприємців шукати резерви та шляхи підвищення ефективності використання ресурсів, які контролюються ними. У статті також наводяться напрями реалізації шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах. Це може включати впровадження нових технологій, оптимізацію виробничих процесів, підвищення якості продукції та послуг, ефективне управління ресурсами, впровадження інновацій тощо. Загалом, в статті наголошується на важливості комплексного підходу до оцінки та управління факторами, що впливають на економічну ефективність підприємств. Це допомагає підприємствам забезпечити конкурентні переваги та досягти більшого обсягу чистого прибутку.

Ключові слова: ефективність діяльності підприємства, економічна ефективність, ресурси, витрати, виробництво, прибуток.

The article provides a comprehensive assessment of factors affecting the economic activity of the enterprise. Groups of indicators and factors (external and internal) of the system of economic efficiency of enterprises are considered. The role of an effective management system is determined. It was found that for effective operation, enterprises must have competitive advantages, therefore, the main ways of obtaining them are given. One of the main tasks of entrepreneurial activity is obtaining the largest amount of net profit. It is this task that prompts entrepreneurs to constantly search for reserves and ways to increase the efficiency of using the resources they control. It is often possible to observe situations when the management system of a business entity is completely characterized by overspending or significant losses of available resources. Under such circumstances, the first task is to improve the management system of enterprises, namely, its orientation towards the effective use of resource potential. At all times, the efficiency of the economy largely depends on the efficiency of its structural links, first of all grassroots enterprises. In turn, it is determined by the efficiency of the use of resources at their disposal – material, financial, labor, etc. In this connection, it is extremely important to determine the degree of use of resources, which is the basis of the analysis of the efficiency of enterprises and the calculation of the competitiveness of their products. The essence of the problem of increasing the economic efficiency of production is that it is a complex economic category and is manifested through effectiveness as a form of expression of the purpose of production and depends on internal opportunities to effectively use all available resources at its disposal. The article substantiates that various approaches can be used to increase the economic efficiency of any business entity, such as the implementation of effective management systems, optimization of business processes, improvement of the quality of products or services, involvement of innovative solutions, etc. Directions for the implementation of ways to increase the efficiency of enterprises in today's context are proposed.

Key words: efficiency of enterprise activity, economic efficiency, resources, costs, production, profit.

УДК 338.31

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.81-18>

Марценюк О.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет

Давидюк В.

магістрант, Вінницький національний аграрний університет

Ружицька К.

магістрант, Вінницький національний аграрний університет

Martseniuk Olena

Vinnitsia National Agrarian University

Davydiuk Viktoria

Vinnitsia National Agrarian University

Ruzhytska Karina

Vinnitsia National Agrarian University

Постановка проблеми. В сучасних реаліях, питання визначення ефективності функціонування підприємств стає все більш актуальним. Це пов'язано з тим, що підприємства постійно трансформуються, а також з високим рівнем конкуренції на більшості ринків. Тому дуже важливо мати універсальний кількісний показник, який може слугувати критерієм ефективності всіх видів діяльності підприємства і свідчити про його успішність.

На сьогоднішній день проводяться численні наукові дослідження, спрямовані на вивчення теоретичних і практичних аспектів ефективності діяльності підприємства. Однак в умовах динамічного зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, питання ефективності як основного поняття та критерію його діяльності постійно потребує актуалізації та розвитку.

Підвищення економічної ефективності будь-якого суб'єкта господарювання має визначну роль у його діяльності, тому важливо постійно контролювати й шукати шляхи для її зростання. Для досягнення цього можуть застосовуватись різні підходи, такі як впровадження ефективних управлінських систем, оптимізація бізнес-процесів, підвищення якості продукції чи послуг, залучення інноваційних рішень та ін.

Основним завданням є забезпечення сталого зростання та успішності підприємства в умовах мінливого ринкового середовища. Постійний контроль над ефективністю діяльності та пошук нових шляхів для її поліпшення дозволяють підприємствам досягати конкурентних переваг і забезпечувати стійке функціонування на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі існує безліч підходів щодо визначення

управління ефективністю діяльності підприємств, різноманіття яких ґрунтується на розбіжності понятійного апарату, тому для їх об'єктивної оцінки необхідно чітко з'ясувати саму категорію. Фундаментальним визначенням понять ефективності присвячено роботи зарубіжних учених таких, як С. Брю, Е. Долан, П. Друкер, Ф. Кене, Х. Лібенштайн, К. Макконелл, М. Мескон, В. Паретто, В. Петті, Д. Рікардо та ін.

Зацікавленість науковців у проблемі управління ефективністю діяльності підприємства обумовлена переглядом процесу функціонування підприємств в нових умовах ринкових відносин. Незважаючи на постійну увагу, приділену дослідниками цій важливій економічній категорії, до цього часу ще не було досягнуто загальноприйнятого визначення управління ефективністю діяльності підприємств, яке б відповідало вимогам як теорії, так і практики. Тому вважаємо потрібним переглянути існуючі досягнення і розробки, а також сформулювати й запропонувати власне уявлення щодо розв'язання цих проблем. Науковці та практики зробили значний внесок у розвиток теоретично-методологічних аспектів дослідження даної проблеми, напрямів і методів її вирішення. Однак, декілька питань, що стосуються цієї широкої проблеми, завжди вимагатимуть вирішення.

Постановка завдання. Рівень економічної та соціальної ефективності виробництва (діяльності) залежить від різних факторів. Тому для практичного управління ефективністю виникає потреба в класифікації факторів, що сприяють її підвищенню, за певними ознаками. Особливо доцільно здійснювати класифікацію факторів зростання ефективності (продуктивності) виробничо-економічних та інших систем діяльності за наступними ознаками:

1. Структурні ознаки: Ця ознака включає розподіл чинників ефективності на різні категорії в залежності від їхнього характеру. Наприклад, чинники можна класифікувати на фізичні (ресурси, технології), людські (кваліфікація працівників, мотивація), організаційні (структура компанії, управління) та інші.

2. Функціональні ознаки: Ця ознака відображає, яку роль відіграють різні чинники в процесі досягнення ефективності. Наприклад, чинники можна класифікувати на прямі (виробництво, збут), опосередковані (управління, планування) та супутні (екологічні чинники, соціальна відповідальність).

3. Взаємозв'язкові ознаки: Ця ознака відображає взаємозв'язок та взаємозалежність різних чинників ефективності. Наприклад, чинники можна класифікувати на внутрішні (внутрішні процеси в компанії, культура підприємства) та зовнішні (макроекономічні умови, конкуренція на ринку).

Класифікація чинників зростання ефективності за цими ознаками дозволяє більш системно

підходити до управління та розвитку виробничо-економічних та інших систем діяльності, сприяючи досягненню кращих результатів

Ураховуючи те, що ефективність діяльності підприємств є ключовою економічною категорією, необхідно приділяти особливу увагу формуванню сучасної системи управління ефективністю діяльності підприємств. Ця система повинна мати здатність адекватно оцінювати результати діяльності та розробляти механізми для підвищення їх ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка ефективності діяльності підприємства є складним завданням, і на практиці використовуються різні фінансові показники для визначення його продуктивності і результативності. Однак, становлячи список фінансових коефіцієнтів, на підставі яких будуть ухвалюватися стратегічні розв'язки, необхідно враховувати переваги й недоліки використання цих показників на практиці. В американській практиці управлінського обліку рекомендації з використання показників для оцінки ефективності діяльності підприємства викладені в стандарті управлінського обліку «Вимір ефективності підприємства» (Statement on Management Accounting «Measuring entity performance»; SMA4D). Стандарт пропонує використовувати показники, на основі яких здійснюється оцінка ефективності керування компанією: чистий прибуток і прибуток на акцію; грошові потоки; рентабельність інвестицій; залишковий дохід; вартість компанії. Але єдиного підходу як до визначення ефективності, так і до визначення ефективності управління діяльністю підприємства в науковій літературі не існує.

Найпоширенішими напрямками є визначення ефективності управління як співвідношення отриманого результату з витратами (ресурсами) діяльності підприємства; співвідношення отриманого результату з наміченими цілями. Ефективність управління діяльністю підприємства визначається як результативність управління маркетинговою, виробничою, фінансовою, інноваційною та кадровою діяльністю.

Система показників ефективності повинна відповідати певним принципам:

1. Відображення витрат ресурсів: Система показників повинна враховувати всі види витрат, які здійснюються підприємством, включаючи фінансові, матеріальні, трудові та інші ресурси. Це допомагає зрозуміти, наскільки ефективно використовуються ресурси підприємства.

2. Виявлення резервів підвищення ефективності: Система показників має сприяти виявленню потенційних можливостей для поліпшення ефективності діяльності підприємства. Це може означати виявлення недоліків, викриття неефективних процесів або встановлення цілей для подальшого розвитку.

3. Стимулювання використання резервів: Показники ефективності повинні стимулювати підприємство до використання резервів, які виявлені. Це може включати заохочення до впровадження нових методів роботи, оптимізації процесів або зміни стратегії.

4. Інформування на всіх рівнях управління: Система показників повинна забезпечувати інформацією щодо ефективності всі ланки управлінської ієрархії, включаючи керівників, менеджерів та співробітників. Це допомагає забезпечити об'єктивну оцінку продуктивності та виявлення проблемних сфер.

5. Критеріальна функція: Кожен показник повинен мати визначені правила інтеграції його значень, щоб забезпечити об'єктивну оцінку ефективності підприємства. Це може включати порівняння з попередніми періодами, стандартами галузі або показниками конкурентів [2, с. 35].

Враховуючи ці принципи, система показників ефективності допомагає керівництву приймати обґрунтовані стратегічні рішення і покращувати результативність підприємства.

Конкурентне ринкове середовище вимагає від підприємства постійного вдосконалення. Для того щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно мати конкурентні переваги. Основними шляхами їх отримання є такі:

- стати кращим самому через вживання заходів щодо удосконалення власної діяльності та підвищення її ефективності;
- безпосередньо послабити конкурентів;
- змінити ринкове середовище [7, с. 8].

Підвищення ефективності власної діяльності є ключовим для отримання конкурентних переваг. Це означає, що підприємство має зосередитись на оптимізації своїх внутрішніх процесів та ресурсів для досягнення кращих результатів.

Використання ресурсних чинників дасть змогу підприємству розробити програму заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності за рахунок власних можливостей, у таких напрямках. Перший з напрямків підвищення ефективності діяльності підприємства – ресурсний – відображає першочергову необхідність аналізу ефективності використання наявної матеріальної бази виробництва та живої праці. При цьому слід враховувати рівень завантаження обладнання в часі, структуру собівартості продукції, що виготовляється, з точки зору співвідношення в ній часток амортизації, матеріальних витрат, витрат на оплату праці. Зазначені показники слід розглянути в динаміці, а також по можливості порівняти з показниками найближчих конкурентів.

Організація виробничого процесу є важливою складовою ефективності підприємства і може служити значним резервом для її підвищення. У контексті конкретного підприємства необхідно аналі-

зувати всі аспекти, що впливають на ефективність організації робіт, починаючи від рівня робочих місць окремих працівників або спеціалістів до рівня підприємства в цілому.

Особливу увагу для виробничих підприємств, звичайно, слід приділяти можливостям застосування більш ефективних типів виробництва, таких як масове виробництво або великосерійне виробництво. Враховуючи специфіку їх діяльності, використання таких типів виробництва може бути потужним інструментом для досягнення більшої ефективності та забезпечення конкурентоспроможності.

Фактори, що впливають на ефективність діяльності підприємства наведені в рис. 1.

Наведені фактори, впливають не тільки на операційну діяльність, але також охоплюють інші види звичайної діяльності підприємства: фінансову, інвестиційну та іншу. Крім того, такої класифікації факторів не достатньо для управління економічною ефективністю всіх видів діяльності підприємства, тому для класифікації факторів необхідно виділяти не тільки зовнішні та внутрішні, а також загальні та специфічні, та фактори, що впливають на ефективність окремих видів діяльності підприємства.

Розглянувши вищезазначені чинники, що впливають на ефективність діяльності підприємства, можна виділити основні фактори, які сприяють підвищенню ефективності виробництва. Дослідники об'єднують заходи з підвищення ефективності функціонування підприємств у трьох напрямках:

1. Управління витратами і ресурсами: Включає заходи щодо оптимізації поточної виробничої діяльності підприємства, зменшення витрат і ефективне використання ресурсів.

2. Розвиток і вдосконалення виробництва та інших видів діяльності: Включає удосконалення організаційної та виробничої систем управління, вдосконалення методів і форм організації діяльності, підвищення якості і конкурентоспроможності виробленої продукції, а також постійне коригування всіх видів діяльності для відповідності вимогам сучасності.

3. Удосконалення системи управління підприємством та всіма його видами діяльності включає заходи з мобілізації внутрішніх та зовнішніх факторів, що стосуються підприємства, для поліпшення ефективності управління [3].

Важливо враховувати, що підприємство діє в економічному середовищі, яке також впливає на його діяльність. Фактори, такі як оптимальність податкової та амортизаційної систем, кредитна і фінансова політика держави, стабільність і прогресивність норм законодавства, рівень регулювання цін у національній економіці, система ліцензування та інші, незалежні від підприємства, безсумнівно впливають на його ефективність (рис. 2).

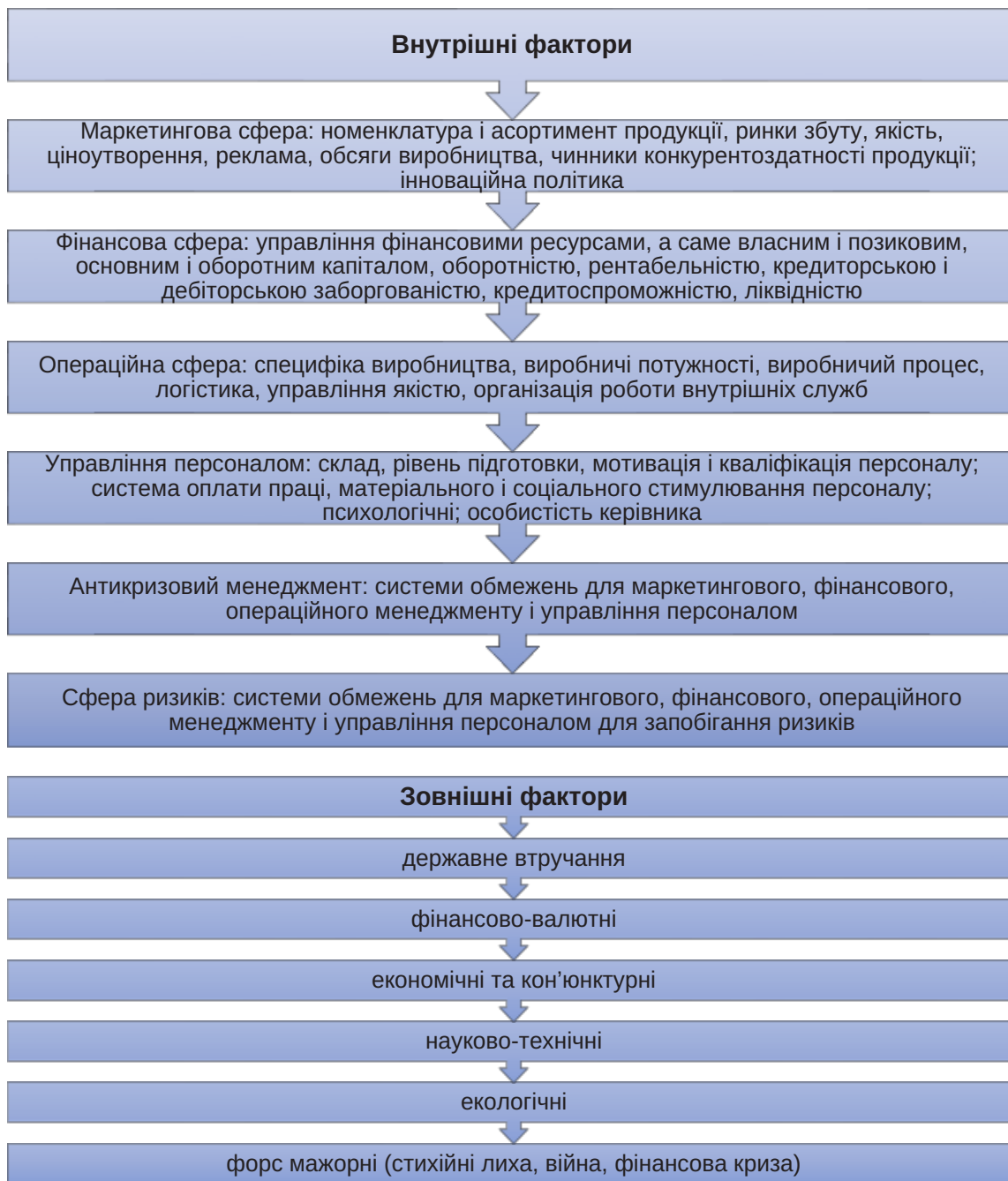

Рис. 1. Фактори, що впливають на ефективність діяльності підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [1; 2; 5]

Це зумовлює виділення серед чинників підвищення ефективності діяльності групи неконтрольованих підприємством чинників. Одним із основних завдань держави в процесі підвищення ефективності роботи суб'єктів національної економіки є поліпшення механізму економічного впливу на підприємства.

Таким чином, пріоритетним завданням є вдосконалення системи управління. Успішна реалізація стратегії розвитку підприємства передбачає результативну, ефективну та конкурентоспроможну господарську діяльність. Основні фактори

підвищення ефективності роботи підприємства включають покращення його технічного рівня, вдосконалення управління, організацію виробництва і праці, зміну обсягу та структури виробництва, покращення якості природних ресурсів і т. д. Лише вправне поєднання всіх цих факторів може забезпечити достатню швидкість зростання ефективності виробництва.

Висновки з проведеного дослідження. Вирішення проблеми технологічного відставання має велике значення для українських підприємств. Ця проблема має як матеріальний, так і немате-

Рис. 2. Класифікація чинників підвищення ефективності діяльності підприємства

Джерело: розроблено автором на основі [2; 3; 6]

ріальний компоненти, включаючи покращення технічної бази і вирішення організаційно-правових питань. За думкою багатьох економістів, подолання технологічного відставання потребує впровадження комплексу відносин, що відображаються в корпоративній культурі, яку можна запозичувати у передових компаній з багаторічним досвідом роботи в ринковому середовищі.

Спроби виділити окремі структурні компоненти при оцінці ефективності підприємства та пошуку шляхів її підвищення є спробою спростити розуміння цих проблем. Проте очевидно, що ці проблеми мають комплексний характер, тому їх вирішення потребує комплексного, системного підходу, що передбачає ретельне дослідження

всіх підрозділів, служб підприємства та процесів, що в них відбуваються. Лише шляхом системного аналізу можна отримати адекватну оцінку стану справ на підприємстві та розробити ефективні заходи щодо його поліпшення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баклан Я. Операційна ефективність: як правильно оптимізувати бізнес-процеси компанії. *Економічна правда: електронне видання*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/19/695184> (дата звернення: 20.05.2023)
2. Бугай В.З., Сидоренко В.О. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Modern economics*. 2019. № 14. С. 33–38.

3. Дергалюк М.О., Тульчинська С.О. Радкевич Д.О. Стратегія підвищення конкурентоспроможності українських товаровиробників на світовому ринку в умовах макроекономічної нестабільності. *Ефективна економіка*. 2021. Вип. 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/5.pdf (дата звернення: 05.06.2023).

4. Завитій О. Роль фінансової діагностики в діяльності підприємства. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2021. Вип. 1–2. С. 33–41. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2021.01.033>

5. Ковальчук А., Циганій С. Економічна діагностика стратегічного управління імпортою діяльністю підприємства як умова забезпечення його конкурентоспроможності. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-65> (дата звернення: 03.06.2023).

6. Мотиваційний механізм розвитку підприємницької діяльності в економіці України: монографія / Л.В. Проданова, О.В. Котляревський; Черкаський державний технологічний університет. Черкаси : Видавець Пономаренко Р.В., 2019. 240 с.

7. Тульчинський Р.В., Тульчинська С.О., Ружицький А.В. Стратегії конкурентоспроможності підприємств в умовах макроекономічної нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. Вип. 6. С. 5–9.

8. Ясинська Д.В., Добровольська О.В. Сучасна парадигма діагностики фінансового стану підприємства в період кризи. *Економічний простір*, 2021. (166), 81–84. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-14> (дата звернення: 25.05.2023).

REFERENCES:

1. Baklan Y. (2022) Operatsiina efektyvnist: yak pravylno optymizuvaty biznes-protsezy kompanii [Operational efficiency: how to properly optimize the company's business processes]. *Ekonomichna pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/19/695184> (in Ukrainian)

2. Buhai V.Z., Sydorenko V.O. (2019) Osnovni napriamy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva [The main directions of increasing the

competitiveness of the enterprise]. *Modern economics*, vol. 14, pp. 33–38. (in Ukrainian)

3. Derhaliuk M.O., Tulchynska S.O. Radkevych D.O. (2021) Stratehiia pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ukrainskykh tovarovyrobnykiv na svitovomu rynku v umovakh makroekonomichnoi nestabilnosti [A strategy for increasing the competitiveness of Ukrainian commodity producers on the world market in conditions of macroeconomic instability]. *Efektivna ekonomika*, vol. 1. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/5.pdf (in Ukrainian)

4. Zavytii O. (2021) Rol finansovoi diahnostryky v diialnosti pidpriemstva [The role of financial diagnostics in enterprise activity]. *Instytut bukhgalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii*, vol. 1–2. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2021.01.033> (in Ukrainian)

5. Kovalchuk A., Tsyhanii S. (2021) Ekonomichna diahnostryka stratehichnoho upravlinnia importnoiu diialnistiu pidpriemstva yak umova zabezpechennia yoho konkurentospromozhnosti [Economic diagnosis of strategic management of the enterprise's import activity as a condition for ensuring its competitiveness]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. (34). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-65> (in Ukrainian)

6. Prodanova L.V., Kotliarevskiy O.V. (2019) Motyvatsiynyi mekhanizm rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti v ekonomitsi Ukrainy [Motivational mechanism for the development of entrepreneurial activity in the economy of Ukraine]. *Cherkaskyi derzhavnyi tekhnolohichnyi universytet*. Cherkasy: Vydavets Ponomarenko R.V., 240 p. (in Ukrainian)

7. Tulchynskiy R.V., Tulchynska S.O., Ruzhytskyi A.V. (2021). Stratehii konkurentospromozhnosti pidpriemstv v umovakh makroekonomichnoi nestabilnosti [Competitiveness strategies of enterprises in conditions of macroeconomic instability]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 6, pp. 5–9. (in Ukrainian)

8. Yasynska D.V., Dobrovolska O.V. (2021), Suchasna paradyhma diahnostryky finansovoho stanu pidpriemstva v period kryzy [Modern paradigm of diagnostics of the financial state of the enterprise in the period of crisis]. *Ekonomichnyi prostir*, vol. (166), pp. 81–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-14> (in Ukrainian)